

Patientia em̄ uobis necessaria est. Nulla em̄ re alia indigetis, nisi sola hac toleratia. Nam cetera ita estis iam asecuti, ut addinil queat.

Matth.10.14. **¶** Ut nolunrate dei facientes, reportetis promissionem. Cōstat sane deum id apprime uelle, ut oibus in rebus perpetuo p̄stetur h̄c patientia. Ait nāq; Qui ad finē usq; perseverauerit, hic salvus erit. Nec secus hos monet apostolus, ac facaret quisp̄a certorē aliquē cōspicatus, deuictis superatisq; aduersarijs, q̄ nil ultra nec æstū ferat, nec sitim, & ut moræ impatiēs, nec emeritā expectet coronā, & medie protinus abeuitē, his dicitis prosequēdo hortet. Perfundit iā tuo mune re es, & egregie decertasti, & ita ut palmā retuleris, paulū upperire obfecro, ut coronas i p̄mū referas. Contende, ut quad præmia deferatur, tēpsum uincas, & patienter id moræ feras.

Abac.2. H̄dūc em̄ modicū, aliquātulq; qui vēturus est ueniet, & nō tardabit. Productit prophētā Abacut ita dicente: In proximo effiudex pro meritis & præmia redditurus. Quod aut̄ Abacutis dicitaret, paulo post qui vēturus est ueniet, statim hunc concessus & demonstrat. Cum uero aliquantulū dicit, breuerū admodū aduentus moram ostendit.

Ibdem. **Roma.1.** Iustus aut̄ ex fide uiuit. Quod si subtraxerit se, nō placebit anima mea. Habenda ergo est fides si iustiores sumus futuri. Quod si se subtraxerit iustus, id est, si subdubius in fide reddat h̄as tetq;. Vēl se subtraxerit, id est, si à tentationib; opprimet, erit id plane anima mea nil grati. Cu ius anima: Dei uidelicet, secundū scripturā confutudinē, ut illud: Dies uestrō festos odit anima mea. Vēl de Christi etiam dīc anima potest.

CAP. XI. **Fides est de non uisus.** Nos aut̄ nō sumus subtractionis filij in perditionē, sed fidei in acquisitionē anima. Cū enim terroris his incusset cī diceret, minus placebit anima mea, nūc ait: Nō em̄ ex perdito, nūc nō sumus, ut subterfugēdū sit nobis uel per ignauia & socrādū uita degēda, uel sit aliquo pacto subdubitandū. Sed ex h̄ ipsi cōfātā, qui in fide sunt stabiliti, ut animas acquiramus: hoc est, comparemus, tūtemurq;, & saluas reddamus.

Est aut̄ fides lēperandarū substantia rerum. Diffinit itaq; nobis h̄a fidem, aitq; Fides quidem eorum substantia est, quæ nondum subsistit. Qualis est resurrectio, quæ nondum fuerit, sed fides hanc facit ut futura cedat; & hanc nobis tanquam p̄cōsis ponit.

Justus ex fide uiuit. Argumentū non apparentiū. Argumentū, id est, demonstratio & manifestatio quædā in certa re, nec apparentiū, hoc est, in conspectu nō ueniētiū, sed fides facit ut res eiusmodi mente spectemus tanq; p̄sentes. Si hanc igitur habet uim fides: quid ipsi h̄a uultis re ipsa per spicere, quæ sunt omnino uenturā ut excidatis a fide? Nā nō aliud uideremini uos ipsi eniti, q̄ uel iusta iustitia & labi & cadere. Iustus nāq; ex fide uiuit.

Gen.1. In hac em̄ testimoniuū sunt cōficiuti sensi. Id est, in ipsa fide testimoniuū exceperē tantope re p̄fici omnes: ut pro confessō habitu sit Christo morem gefuisse.

Feculum' quo modo dicitur. Fide intelligens aptata est fēcula uero de, ut ex inuisibiliibus uisibilis fierent. Cum em̄ fides ab his obrectetur, quibus eius sunt uires incognitæ, & cī omnino esse inde monstrabilē astēribus, & circuuentione apertissimā atq; fallaciā: eo nūc Paulus uel maxima quaç; per fidē ostendit suis effecta, nō ex cogitatione illa humana uel sensu. Nā q̄ deus ex nihilō uniuersa considerit, quib; p̄t argumentis tā īgēns facinus explicari. Nullis certe, sed sola fide, cī deo credimus nihil factu esse difficile. Fide itaq; nouimus & fēcula fide aptata, id est, uero effecta. Verū cur fide? Quia ex his quæ nūc apparent, sunt h̄a quæ uisuntur cōfecta, quod sane indiget fide, ut factum ita existimemus. Vēlita. Verbo dei condita sunt, quia ex his quæ haud quaquam constarent, quae extant, ille produxit. Cum fēcula audis, uel quæ fēcula h̄a cōpletectuntur, in telliges. Nec secus cū tempora dicimus, & quæ temporibus his includuntur, accipimus. Abūsū tamen & fēcula, tempora ipsa designant. Nam proprie unum esse seculum constat, quod a tempore differt.

Gene.4. Fide plurimā hostiā Abel q̄ Cain obtulit deo. Cū em̄ magni sit fides h̄a facienda, & uile exigit animū, cīq; & qui ex Iudeis crediderat, in languore à pristino studio & desidīa recidissent. Quippe qui initio statim fidei plurimū p̄tulissent ardorē, malis tñ crebrioribus afflāti, animo sere defecissent: Cōsolat h̄os Paulus, cī ex rebus per se anteaḡ fētis, tū ex scripturā dicitis, sic inquiens. Iustus ex fide uiuet. Tū etiā a rei diffinitione, cī dicit: Fides est sperādāx & regē substantia: Nūc uero & p̄fici & hominū exēplo, hos cohortat & lenit. Cum em̄ quis malog & pressuræ inuenierit socios, respirat animo & subleuatur. Vnde & Abel illū producit in mediū, astēritq; fide plurimā obtulisse h̄a hostiā, q̄ Cain frater obtulerit. Id est, honoratiōē, q̄ fratris estet. At quē is aliū qui fūset ante se genitus uidit: Num patrem? Nūm matrē? At deū offendit Nū fratre? Vel h̄ic quidē deo conuiiatuſ est. Fit igitur, ut fide ductus quæ potiora haberet, deo ille offerret, unde estet & præmia recepturus.

Abac.2. Per quā testimoniuū cōficiuti est esse iustus, testimoniuū perhibēte muneribus eius deo. Abel munera, deus acceptiora habuisse & suo testimonio cōprobāse uidetur, q̄a sibi bonorum largitorū & domino, meliora quidem, q̄a accepisset ab eo ille obtulerit; cuius hostiam ferunt oblatam

oblata, ignem & cōcelo demissum, protinus absumpsiſſe. Vnde & Cain illi innotuſſe, Abel sibi fuſſe prælatum, qui enim aliter fieri poterat?

¶ Et per illā defunctus adhuc loquitur. Id est, fideles efficit, ut uita adhuc frūi Abel ui-deatur, & documento oībus esse, & uocē cere edere istiusmodi. Imitamini me mortales, & mo-rēgrite creatori, se cōstantes iustitiae. Loquitur igitur & gloria euectus, & fama nominis adeptus celebritatē. Nec secus loquitur, q̄ cōcluſo solet, cū a nobis speciat & cernitur. Vnde ē illud quasi profari h̄mōi. Suscipite me & aduertite, ut sim clarissimis distinctū lumina bus, ut me in credibile in modum ornauerit deus. Neq; Abel adeo huius uerba proficiunt, q̄ ea quæ est ipse perpessus. Haec aū dixit, ut his p̄ficiat, q̄ forte nec malā patientiē ferrent, nec satis deo confiderent, uel in hac uita iustos credenter honoribus frui, perinde ac si dicat. Et uos in super his estis uel in hoc sculo fructuri.

Eide Enoch translatus est ne uideret morte, & nō inueniebat quia transtulit illum deus. Ante translationē em̄ testimoniū habuit placuisse deo. Maiorē hic q̄ Abel de p̄r̄stitit fidē. Nā quæ Abel ipsi obtigerat, fat sunt, ut huius ostendere animū queant. Quandoquidem & si iū stio estet, a fratre tñ obtrūcari pemissus est. Ob cuius cēdē, si carnifex ille p̄cēas luit, & in ultimas terras abfēctit, qd mortuo profuero frātris supplicia. Magnā itaq; Enoch cōstat p̄r̄ se fidē tulisse, ga certo crederet pro meritis deū, & si nō in p̄fensi, in futurā tamē mercedem cuiq; redditus, quia fide his placuit deo, & cū placuisse, transuēctus est. Est ergo fide translatus, hoc est, fides ipsa hunc alio transtulit, qua & placuisse ī uisus. Quod aut̄ Enoch uiuenis traductus fit uitamq; ad tēpōris ducat, nūl ambigimus: Quo uero sit ille traductus, aut quēadmodū agat, incertum est, scriptura nō ultra significante.

Sinē fide aut̄ impossibile est placere deo. Nisi em̄ futurā bonog & malog & remuneratiōē crediderit quisp̄a, placere deo nō potest. Nā quo p̄facto laboriosum illud uirtutis iter adierit ali quis, nō multiplice speret & p̄mō & firmiora. Sed audi quæ insequuntur.

Credere eīm op̄tior accēdet ad eī quā est, & inquietūbus se remunerator fit. Deum aut̄ esse & fore, ut pro meritis hic faciat satis, per fidem tenemus. Sed qualis illius substatia fit, ab his cōprehendit animo nequit, qui terrena h̄a cōspiciunt. Verū quid illud designat quod ait, se inquietūbus: Id sane hōs p̄fāt, qui optimis uitā actionib; deo se gratos exhibere cōtēndūt: non illos q̄ per exteriorē hanc sapientiā, summa cū cura diuina scrūtan̄. Vide q̄ prudenter apostolus remuneratōrē deū frēquentēr commēmemorēt; ut ex Iudāis fideles in fide stabiliat, qui ma-la ingēsta p̄fūlo animo ferrent.

Fide Noe responso accepto, de his q̄ adhuc nō uidebāt, metuēs aptauit arcā in salute domus sue. Acceptit Noe à deo ex fide responsū: hoc est. Instructus à deo fuit de rebus incertiis nec tamē ille dei uerbis diffisi est: tācēsi in tranquillo omnia agerent, & cuncti hoīes delitij & uoluptatibus operā darent, & nihil graue expectaret. Neq; em̄ fuerat istiusmodi aliqd aī cōspectu, nec in mēcē cuiq; ueniebat: ut mādū aquis deperderet. Alioq; credēs hic deo, futuri dilūtū formidine percūtis, parauit arcā & extraxit, q̄ uniuersis q̄s domi haberet, & animātibus cēteris salutē fuit. Aduerte quēadmodū & deus respoſāt, & sp̄s ipse, secundū illud qđ est de Simeone cōscriptis. Erat illi rīsum a spiritu sancto. Qo fit, ut deus sit spiritus.

Per quā dānauit mundū. Hoc est, coaguit hoīes dignos supplicio: cū tā diu parari & struācā spectaret, nil prorsus intellexere, nec futurā dilūtū crediderunt.

Et iustitia quæ secundū fidē est, h̄rēs est institutus. Id em̄ Noe retulit lucri, ut apud deū iūstus uideretur. Quod utiq; iustitia nō fides illigalita est.

Fide uocatus Abrahā, obediuit in locū exitū quē accepturus erat in hāreditatē. Cū enim Abrahā & reliquos patriarchas cōtemplarēt, qui ex Iudeis cōdiderant, bonis fuſſe innumeris frēteros; ostēlūrū est Paulus horū adhuc nemine cōmodi aliqd retulisse. Ait itaq; Fide Abrahā hā iūstus, ut patriā relinqueret, obediuit. Quē em̄ maiorē hic aliquid uiderat, cuius sequeretur ueritātia, & p̄ter fūſſerit idolog, seruitūtē addictus, nec ullus auditu perceperit prophetas: Quo fit, ut ex fide illud prodiret, ut iubenti deo obsequeretur, cuius esse certiora promissa iam nosset, & ea desereret, quae inter manus haberet.

Et exiuit neſcius quo ieret. Nū em̄ uel scientē quo esset mox abituras impulsit quidpiam ut plentibus & paratis defētis, futura & imparata persequeretur. Sed Abrahā terra illā uel regio era plane incognita ad quam uocaretur.

Fide demoratus est in terra promissionis tanq; in alienā. Terra quā sibi & semini eius datur, se deus erat pollicitus, ut alienā incoluit. Sed cur alienā dicit: Quia illā pretio accepisſet, ubi Sarā humaret uxorē. Nec tamē aut hāsitans fuit aut subdubius, faciūrum deū quod promisſerit nūl minime. Quin fidēs credit, nec mentiri hunc posse existimauit.

In casulū habitando. Et eo usq; quidē hic fide proceſſerat, & adeo terrā hanc, ut alienā inhabitat: ut in ea nec domū haberet, sed in tabernaculis diuerſaretur. Quod facere alienigenā solent uicatim se transferentes, quia nondum fint propriū aliquid aſecuti.

Cū Isaac

Bene.12.
Fide Abrahā
adūcōtūtā si
biterrā profi
cītūr.

Aīs, cū parite

Gen.6.
Bene.6.

Luc.2.
Johan.4.

Gene. 32. 34
35. 36.

Gene. 12.

Gene. 17. 18. 21.

Sara sterilita
et teno infec-
cunda, fide con-
cepit.

Gene. 18.

Aium. 13.

Deut. 9. 9.

Bona q̄ Abra-
ham, Enoch, et
alius sanctis de
us consulit, erat
vel yr p̄gustati
ones 2 signa q̄/
dā vere promi-
stionis future.

Barth. 15.

Gen. 47.

Cum Isaac & Jacob coheredibus reprobationis eiusdem. Quinetia Isaac ipse & Jacob, ut aliena hanc ipsam incolerunt. Isaac enim, ut pote cui a Philisteis inuidetur, & pueri sunt ab Amalechitis subtrahi, & uxori erupta. Jacob uero non solū quia Esau fratrī est et percussus formidine, sed quia ubi a Mēopotamia rediſlet, locū pretio emit, in quo & tabernaculū statuit & tanq̄ uagus & in accolē morē in Bethlehem modo, & in Esfrata alias commigrabat. Alioquin erant & hi promissionis h̄rēdes, ut pote & ḡbus fuerat prædictū. Sunt equidē tibi & seminō daturus hanc terrā. Nil tamen & hi cū iuris modis diuexarentur, diuinis sunt dictis diffisi.

Expectabat enī funda menta habentē ciuitatē. Enī inquit, in tabernaculis habitabant qua minus subsisterent, quia & celestē ciuitatē opperebantur, quae ueris est funda mentis & ualidis ac perpetuis stabilita & firmior, & nullo unq̄ situ uel putredine collapsa. Vnde & deus hos cō spicatus parui ducere terrena promissa, ut maiora illis pararet: h̄c in posteris distulit, ut hisip̄is condigna non his terrā bonis elargiretur. Illi namq̄ longo post tempore, terrenis hisce accepis promissionibus, haud quaq̄ magni has faciebant, sed celestī cupidine tenebant. Cū uos Christiam fide suscepta, & ternōḡ bono & accipientes promissionē terrena h̄c, & iprudenter adeo enīcēj̄ concupiscentiis, nec pudet tamē.

Quius artifex & conditor est deus. O quanta superna ciuitatis illius est dignitas, ut deum habeat conditorem.

Fide & ipsa sterilia Sara. Perinde ac si dicat, mulier credidit, & deo cōfisa est, nil ergo pudebit si cōfemila hac coarguamini, animi magnitudine & fide inferiores. Vēz quo pacto crede re potuit, quae dei dictis arrisit. Arrisit quidē, sed demū tamē conuicta extimuit, quod utiq̄ p̄ficit fidei est argumentum. Liquet enī hanc credidisse, magnum aliquem & minus humanum hunc esse, qui se alloqueretur.

Tūtum in concepcionē feminis accepit. Hoc est, Vires assumpfit, & aptior reddita est, ut uiri exciperet semen.

Et p̄pter tempus & tatis peperit. Dixerat supra fuisse h̄c sterile, nunc uero p̄tēr & tatis tempus peperisse hanc dicit. Quo fit, ut dupliciter fuerit h̄c in secunda, sterilitate & senio.

Quoniam fidelem credit est ei qui re promiserat. Fidelē, hoc est, ueridicū & nō mēdācē. Fuerat enī h̄mō pollicitus deus, tali tempore sum ad uos rediturus, & erit Sara filius.

Propter quod & ab uno orti sunt (& hōc emortu) tanq̄ sydera celī in multitudinē, & scut arena q̄ est in littore maris innumerabilis. Nec solū ut partū aederet. Sara, eius fides effect, sed multū adeo & abundante, quālē nec secundissima mulier & didisset. Vēz quomodo innumerabiles dicit Sara hac emanasse, cū recensisti sint sepe & numerati. Aut enī uit illorum exprimeret infinitam pene multitudinem, dixit innumerabiles, pro sacrum literarum consuetudine, ut illud. Vēdūs ciuitates ad celū uigil sublimes. Vel ga semper alij itē atq̄ alij nascerentur, ne, ut illud. In dūs ciuitates ad celū uigil sublimes. Vel ga semper alij itē atq̄ alij nascerentur.

Secundū fidē defuncti sunt omnes isti, nō acceptis reprobationibus. Duo quādā quāri hoc loco possunt. Prīmū, que pacto cū dixerit Enoch fuisse translatū, necdū mortem obiisse, nunc dicit uita hos omnes fuisse perfictos. Secundū, cur inquit nulla eos accepisse promissa, cum & Abel loqui adhuc dixerit, ob eius nominis celebritatē, & Noe alio fuisse transiectum. Nec Noe accepisse mercede, qui saluus fit cū domo uinuerfa effectus, & iustus fit appellatus. Et Abraham ex Sara filios suscepisse. Quod aut hī mortuū sunt, omnes intellige exceſſe uita, unū p̄ter Enoch, qui mortē non uidit, Heliām. Quid uero promissiones nullas accepiterint, con stat sane de omnibus dictū. Neq̄ enī his solū beneficissimum deus pro maximis suscepit in fi de laboribus, mercedem perfoluit, ut Abel illi nominis celebritatē, Enoch transiunctionē, Noe in catastylō salutē, Abraham liberō & procreationē. Sed perspicuē est, pr̄aḡustationē h̄c & signa q̄dān fuisse uerae promissionis, in sanctos collatae. Et nostri ob grām, qui pūffilo animo sumus, nec toleramus aduersitā, ut ex p̄sentib⁹ hisce & futura credamus. Quibus p̄tēre a sanctis & alio quādā, & quādā in hominū corda non uenient, p̄arata sunt, necdū tamē h̄c accep- runt. Sicut & in euangelio dominus, in hoc mundo centuplū afferit acceptus, qui mundo re nuntiauerit, & in futuro uitam & eternam.

Sed à longe easpicientes & salutates. Hoc loco ostēdit eos de cōcelo, deq̄ cōleſtī imperio, resurrectionē, & inuifibilium bono accepta mysteria, & cognitione tenere & cōſalutale. hoc est, laiores & hilares impartita salute appellasse, nauigantū more, uel e conspectu desidera tissimā urbes p̄spiciētū, quas priusq̄ adēant, anticipantes appellant lepidius & sibi aſſicūt. Veloq̄ nūc dicit, qui apud Abraham essent, nequāq̄ accepisse promissa, q̄bus terra destinaretur. Longius tamē hanc prospicerunt, id est, anteq̄ quarta subsequeretur hos generatio. Futurū ḡp p̄sciebant, ut eoz̄ nepotes, ubi se ex Aegypto reciperem, hanc ipsam h̄reditarent. Hec tamē posterior expoſitio nihil est superiorib⁹ consentanea, cū isti oēs Paulus inquit. Sed his q̄ Mo ȳ ſitemporibus exitere, uidetur magis congruere.

Et confites, quia peregrini & hospites sunt super terrā. Nec solū peregrinos & hospites p̄tēre promissa, sed terrā hospites se profiterunt. Quocirca hanc ipsam accipere precabantur.

Nō enī

Non enī hāc erant, sed cōcelo digni. Illorū tamen nepotes & posteri hanc accepérunt. Hināque terrā promerebantur. Peregrinū uero se est & incolā professus est apud Hebræos & Abraham ipsi, alioquin huiusmodi erant & cāteri oēs. Quod utiq̄ & David testificatur, cū inquit: Incola ego sum in terra, sicut omnes patres mei.

Qui enī hāc dicit, significant se patriā inquirere. Et si qua eos patriā eius incesseret recordatio, de qua exierunt: habebat utiq̄ tēpus hāc repetēdi, nūc aut meliore appetit, id est cōleſtē. Cū enī se peregrini appellant, arguunt plane patriā querere. Ad uertamus autē qualē hi patriā querant, num terrenā quā reliquissent, ut Abraham Melopotamiam. At patebat illi in ea re- dūtus. Vbi uero non ultra in eam se contulit, per spicūm est, nec terrā huīs hunc meministis, nec illam sibi fuisse in patriā, sed aliam desiderata & ampliore, id est, Quām ut adiret, haud dum aduenerat tempus.

Ideo nō cōfunditur deus uocari deus eoz. Adeo enī magnificat hos deus, ut cū terrarum orbem sub eius ditione habeat uniuersum, & uisibilia simul & inuisibilia moderetur: nil tamē hunc pudeat, uel priuatim hoḡ & deum dici. Perinde tantū his inſit uirtutis, ut cāterorū quā condita sunt uirtutem & quiparet. Nec fecus & mundi huīs machine eo dicitur deus, quia hūc & considerit & illi dominetur, qua ratione uel Gentilium dicitur deus. Horum uero (quod sa- me maius) nūcupatur amicus.

Parauit enī illis ciuitatē. Adeo (inquit) istoēz nil deum hunc pudet, ut eos & in familiāres alciuerit, & ciuitatē in cōelis, cuius desiderio teneruntur, parauerit.

Fide obtulit Abraham, Isaac cū tentaret. Fide Abraham cāteros uicit. Nā in eo nō solū natu- ra impugnabit, ut pater filiū immolaret, sed dei iusta uergeant. Nā qui illi dixisset, tibi tuoq̄ se- mini hanc sum terrā daturus, hic ipsi eidē, & semē & filiū ut mactet, iniugit. Vnde tentari dicit Abraham. Nec ea propter tentauit hīc deus, ut illius uirtutē exercēdē experiret, quippe cuius nō erat neficius: Sed ut est nobis id documēto, ad perdiscendū, ipsius Abraham & uirtutē imitari & fidē. Quocirca sciendū, tentationes a deo illatas, eo magis prodefē, quo nobis nī finit aliunde inferri, sed ipsum eas obīscere, ut probatioēs nos arguat.

Et offerebat unigenitū qui sucepterat reprobationes, ad quē dīctū est: Quia in Isaac uocabi- tur tibi semen, arbitrans q̄ ex mortuis suceptare eū potēs est deus. Id sane nimis, ut cū alium nullū habetur hic filiū per quē dei deim p̄missiones habituras euēntū existimaret: unicū hunc quem sucepterit, obtulerit. Quābē id factū si queras. Pr̄ fidei nimis magnitudine dixerim. Pro indubitate enī habebat, & fides sic animū obſfirmat, deo id effe per facile, filiū ad aras occisum a mortui excitare: ut eum in modū promissa perficeret, & per Isaac uite redditū, eius & femen incresceret. Vēz cur Isaac unigenitū dicit, quando & Iisācē haberet, illa ex ancilla suscepitum? Isaac quidē promissionis ratione unigenitus dicitur, qui ue & propriū p̄ficeret Abraham se- men. Ait enī. In Isaac uocabitur tibi semen.

Unde enī & in parabolā accepit. In parabolā, id est, in figura & argumento, scđm Christū mysteriū. Nā quēadmodū olīm dimisus est Isaac, & aries uepribus hārens pro eo mactatus: sic Christus unus, deus itē & homo exiftens, sc̄cūdū humanitatē pro nobis effe immolatus, nil pr̄orū dūtūtē offensa. Vēl aliter. Abraham quidē dei & patris figuram p̄tēlerat: Isaac uero fi- li dei. Cum itēq̄ magnum hoc deus & supra hominū mentem effet mysterium dispensaturus, futurūq̄ ut noſtri ob gratiam (quandoquidem erga genus humanū charitate ingenti affi- retur) ut vel filiū traderet immolandum. Nec id placuit tanq̄dā de se uideretur gratiam elargi- ri, fed ut debitu ſolure: Subinde hāc inquit deus. Nihil nouum humana naturā eius ob grati- am ipse conceserim, filium meū immolando. Abraham siquidem ut mihi obtemperaret, filium in uictimā obtulit. Quo fit, ut debitu ipse dependam, non gratiā faciam. Vēl in parabolā, id est, pro ariete Abraham filium tulit, qui aries Isaac figuram p̄tēderat, hoc est, pro Isaac occi- sus & immolatus est.

Eide & de futuris benedixit Isaac Jacob & Esau. Quo enī pacto, q̄ in terra cōſedisset aliena, tot bona filiis pollicere ē optaret, nisi promissa datuē deūfide inuiditata speraserit. Defu- turis uero cū dicit, uel bona que in futurū nos manent, demonstrat. Nā & resurrectionē tenebat maiores illi: & spiritualia erant eoz̄ benedicta h̄mōi. Vēl de terrenis his bonis nūc dissertit, q̄ erāt h̄c accepit. Vēl eos etiā cū de futuris inquit p̄tēderat: q̄ effent in posteris ab his oriundi, q̄ terrā adeo promissam h̄reditarunt. Pr̄ponit aut̄ Jacob Esau fratri, q̄a uirtute p̄faret, & primo genita p̄cepisset, & q̄ iure deberet carteris fratribus anteponi.

Eide Isaac moriens, singulos filioē Ioseph benedixit, & adorauit fastigii uirgē eius. Ioseph fili Manasses & Eſtreem, Manasses prior est genitus, posterior Eſtreem, illi Isaac benedixit, & maioribus benedictis & dextera manu illi imposta, unde a deo ille optimus habitura euētus benedicta h̄c credit. Et quēadmodū Eſtreem tribus illa, regno effet & imperio potitura, uti & re ipse & opere p̄fereat. Nā cū Ioseph illi uenerabundus iam inclinasset, uel populo uniuer- fo uenerationi hunc fore ostendit. Vēz quomodo hic ueneratus est: In uirge fastigio, id est, q̄a

Gene. 48.
Benedictio Ia-
cob et Esau.
Ec senior

Isaac immolā-
tus, parabola,
id est, figura eī
rat Christi in
cruce.

Gene. 22.
Fide Abrahā
cāteros vicit.

Tēautū deus
Abrahā nō vt
experitur eī
virtutē, sed vt
nos instrueret.

Gene. 21.

Gene. 27.
Benedictio Ja-
cob et Esau.

1. Regum. 17.
2. Iudeum. 14.
3. Danielis. 3.

1. Regum. 21. 22. 23. 24.
2. Esch. 37.
3. Regum. 20.

3. Regum. 17.
4. Regum. 4.

5. Dari. 6
6. Actuum. 12

7. Thessa. 4.

8. Regum. 2
9. Iudicium. 16

10. Actuum. 5.
11. Diere. 37. 38

12. Regum. 22.

13. Regum. 21.

14. Actuum. 7.

15. Dara. 24.
16. Dari. 6
17. Actuum. 12

18. Regum. 1.

19. Regum. 2.

20. Delota. ouī
la pellis.
21. Ibla supia.

22. Regum. 19.

23. Dandus qd
apud Paulum

mon nang pacificus interpretatur.

Obtutauerunt ora leonum. Quemadmodum Daniel & Samson ille. Extinxerunt impetum ignis. Quales tres pueri illi fuere. Nec signum dicit hos extinxisse, sed ignis impetum, quod plane difficultus est. Ignis enim ille, & si flagrantissimus erat, haud tamē his potuit quoquam pacto officere.

Effugauerūt aciem gladij. Vt Iezuel ille & David qui Saulis defugerant gladios. Conuoluerūt de infirmitate. Vt q ex Babylone redierāt. Nihil enim (ut in Ezechiele legit) à mortuis ossibus differebat. Ezechias tñ in languore incidit, utrūq acceptioem accepit.

Fortes facti sunt in bello, castra uerterūt exterrog. Hac eadē uel ipsi ex Babylone redētibus, cōgruunt. Hnā, cū proximae nationes sibi inuiderēt, atq his insultarēt; dei uirtuti p̄ fidē consilii, hostes importunissimos debellarūt. Posit hanc & Samsonis gestis accommodari.

Acciperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Vt Sarapta illa per Heliam & Sunamitis per Heliæum.

Hij autem distentis sunt. Id est, p̄cisi capitibus, quemadmodum Iohannes & Iacobus Zebedæi. Nonnulli uero di stentos dixerunt sustibus cōflos.

Non suscipientes redemptionem. Poterat quidem hi abstinere, ne alios castigarēt sermonibus, & hunc in modū ab illatis supplicijs erui; haud tandem id uolueret.

At meliorē inuenientur resurrectionē. Meliorē q̄ ceteri homines, Nā sancti claritate im mensa in aērem & nubē sublati, prodibunt obuiā dño. Quod alibi iteratam resurrectionē appellat & in uitam sunt illi perpetuā resurrecti. Ceteri uero mortales in terris manebūt, & his erit ad aeterna supplicia refundetur.

Hij uero ludibrii. Vt Heliæus, cui à pueris minutioribus illudebatur. Siue ut Samson ipse, ab alienis fuerat illusus, postq sibi effossi sunt oculi.

Et uerbera experti sunt. Vt plurimi prophetarum & Petrus ipse & Iohannes & alii pleriq in super uincula & carceres. Vt Hieremias ille & Michæas, & in posterum apostoli ipsi.

Lapidati sunt. Vt Nabut ille & Stephanus. Secuti sunt. Vt a Manasse Efaias, quem & lignea ferræ fecit, ut eo acris effet illi supplicium, quo diutius excruciatetur.

In occisione gladij mortui sunt. Vt Michæas ille & Zacharias, Iohannes in super & Iacobus. Aduerte aut̄ ex fide nonnullos gladiaciē effugisse, nonnullos gladio transuerberatos uel cōflos mortem opprimer. Tanti est fides, que ut magna molitur, ita & maxima quædam & ingentia tolerat, & credit se sustinere. Quo igitur pacto & uos cum nihil huiusmodi, inquit, estis perpeſi, animo concidistis?

Circuerunt in melotis & caprinis pellibus. Qualis Heliæus fuit, & qui secū diuersabatur. Tam prorsus hi erant p̄fuentum bonorum expertes. De apostolis Paulus nūl hic meminit, q̄ nondum aliquam de his fideles Iudei p̄sumperant sanctitatem opinionem: unde ut de his faceret mentionem fuit necesse, quorū ualeret et plurimum apud hos authoritas. Quorum Heliæas fuit propheta clarissimus, qui fuerat quondam in igneo currū arreptus. Cum autem inquit circuerunt, plurimum hos diuexatos fuisse designat, & nusquam potuisse confistere: quippe quem prauis infectarentur. Melota uero ouis est pellis, qua sancti illi & priuici uiri, ut carnem regrent, utebantur.

Gentes. Vti Heliæus fuit & Heliæus, quos aelerent mulierculæ.

Angustiati, afflictati. Non enim parum Heliæus Lezabel in lectata afflixerat. Quid nō erat dignus mundus. Non enim illud potest obijcere, eoz sceleribus fusisse eos mala perpessos. Quippe tales erāt, ut maioris essent q̄ mūdus, ut q̄ celo essent, nō mūdo digni. Mundū aut̄ homini nūcupat multitudinē, & terræ orbis structurā hāc dicit scriptura; & utrūq; id, hoc loco cōp̄le citur. Nā si mūdi hanc machinā omnē & hoies uniuersos ex altera parte astutias: nihil iniurias q̄d hoḡ uirorū & quiparet dignitatē. Excitat itaq Paulus fideliū animos ut eoz nihil cōquirant, quæ mūdo insunt. Quādoquidē nequaq̄ hic sanctis sit dignus, perinde ac si dicat: Est enī uobis ad iacturā & iniuriā conceffuz, si quod in hac uita p̄mū accepiteris. Id nāq; & plane argueret, nullus momenti rebus, dignos uos esse. Nam uel si uniuersus hic mundus nequaquam eff uel uiro aliquo uno, qui sanctimonia polleat, dignus; quas huius partes expectandas existimabitis?

In solitudinibus errantes & in montibus & speluncis & in cavernis terræ. Sicut Heliæus & prophetæ pleriq, qui i speluncis seorsum, & locis abditi oribus alebātur: cuiusmodi loco nec per quietem licebat incolere. Quin ex his etiam tanq̄ latebris, alijs p̄sequebentibus & intentantibus morte, fugabantur. Et modo hac, modo illac diuagantes longis erroribus uexabātur. His tamē malis affecti, in certiore spem uenerant, adepturos se tandem bona perpetua; & idcirco errores huiusmodi animo aequiori tolerabant & p̄cas.

Et hi omnes testimonio fidei probati, nō accepérūt re promissionē. Cur inq̄ p̄fuso animo estis

mo estis si certando exagitati, nondum fitis pro susceptis laboribus mercedem adepti? Quidque dēm q̄d dixim⁹ sancti, & si testimonij per fidem sunt nacti, deo placuisse: nil tñ adhuc celestis p̄missio, sicut cōsecuti. Tamen si fuisse cōstat nōnullos, ut David regē, his terra bonis effectos, haud tñ p̄fentia hāc ipsi regimus, sed que in celo sunt, certiores & ueras p̄missiones.

Deo p nobis aliqd melius p̄uidente, ut non sine nobis consummarent. Hoc est, ut nō fine nostro honore & gloria. Vt enī ne nostra uideant hi uēdicare, si coronent priores, unum oibus coronandis statuit tempus. Nec qđem ne coronarent, dixit, sed ne consummarent. i. ut perfectionem accepint. Quo fit, ut perfecti tunc esse apparāt, cum coronas & palmam accepint, habent tamen interea honoris & gloria certissimum pugnus. Quār et alius: Si enim hi nondum sunt perfectionem adepti, & coronas illas p̄meritas consecuti, unde hāc illis opem ut ferant alios se inuocantibus, op̄it landi tam prompta uirtus obuenit: Vnde inq̄: Nimurum ex fidutia certiori quam habent apud deum intercedendo. Perfectionem tamen & p̄miam cum ceteris sunt accepti. Nō erga hos nūl a quium deus se exhibet, & his ipsi uideret inferre iniuriam, si quidem q̄ in tolerandis laboribus priores fuisse, in coronis tamen & p̄mias capiendis, nos operiant, neceſſe fit. Atqui per gratia illis isti modi est expeditio: ut cum fratribus p̄fectione & gloriam adipiscant. Nam & corpore uno oēs constamus, & ingens fane corpori ex tam multis compacto afferat, cum corona uoluptas. Est enim deus erga genus humanū charitate summa deuinct⁹. Hic uarios suscepit & liberos, quoq; alii confessi operibus ex agris ad patrēs quātocyus receperūt; alii adhuc operantes foris ueriant. Oblitus pater his q̄ prius operi iuſuſſent aliqd deguſtandū: operari hos interea iuēbūt & fratres alios, ut una cum his opipare & ubertim uescant. At hi ut fraterna charitate tenet laeti expectant, ut inter epulas illas instructiores gaudio inter se ineffabilē expleantur.

Deoq; & nos tantam habentes impositam nubem testiū. Non enī obuolitatem, sed imponit dixit, i. undiq; nos amplectentem. Testes autē non solum noui testamenti appellant, sed iudicent etiam, quando & illos diuina cōstat perhibuisse magnitudini testimonium. Quemadmodum tres illi pueri, Daniel, & p̄phetæ ceteri. Nec qđem multitudinem dixit, sed nubem, quod magis est p̄fenti materiae accommodat. Nam cū hi pressuraz, & tu flagrari, refrigerabit nos (inq̄) hāc testiū multitudo, qua undequaq; obducimur, tanq̄ nubecula aliqua roscida & stuantibus circumfusa.

Deponentes orñe pondus. Id est temere onus, & curaz, ac studioz deponentes hāc monem, q̄z praesentibus rebus impensa nil p̄fert, p̄t̄r̄t̄ grauedinē & inanem tumorē. Cur ergo grauerit fertis, ut ab huiusmodi liberemur.

Et facile circūdans nos p̄ct̄m. Sic grācū. Hoc est, qđ haud difficulter nos circūdūt, uel qđ facile potest discerni ſubire. Est nāq; haud difficile, si modo libeat, praua quoq; superare faci nora, qbus leuite discerni incurruſt.

Per patientiā curramus ad p̄positum nobis certamen. Non enī rem pugnis geramus, dixit, uel inuicem colluctemur; sed qđ leuius est, currēti p̄mit offiū. Nec ad cursum eiūmodi addamus aliqd intulit, fed in eo p̄fueremus, & ad p̄positum nobis certamen, cursum hunc intēdamus, quod fieri per patientiam poterit. Siq̄dem per continentiam alii, per eleemosynā multi & diuerſas uirtutes debent hunc cursum tenerē. Vos uero per tolerantia, quæ utiq; uobis p̄cipue et (ut diximus) necessaria.

H̄ spicentes in autorem fidei, & consummatorem Iesum. Si enī (inq̄) perdiscere uolum⁹ per patientiam decurrenti hunc mundū, Iesum haud secus spectemus, ac solent qui opificiū alii cū uolunt peritores, opificem ipsum uel operantem attentius intuentur. Quod profecto & Iesu dicebat: Dicite à me quia mitis sum, & humilis corde. Et non est discipulus supra me glistrum. Author aut̄ & consummator ideo dī, quia ut a principio nobis & fidē ipse ingessit. Nō enī uos inq̄, me elegiſtis, sed ego elegi uos. Ita & finem est ipse imponit.

Qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contenta. Poterat nec perpeti qđ p̄fusus est, nec crucem subire; quippe q̄ peccati est p̄fusus immunitis. Vnde nec morti erat obnoxius, quod & ipse restaurat. Venit, inquietus, princeps mundi huius, & in me non habet quicquid. Non enim si libuſſet, patibulo suffet ille suffixus quod utique & ipse met fatebatur. Pote statim habeo dicens, ponendi animam meam, crucem tamen ipse sustinuit. Nec mortem simpliciter, sed ignominiam & fecit, contempſit q̄ moris huiusce confusione & ignominiam. Nec trifitiam, inquit, hic paruſſecit, cum minus hāc inuitus & mōrenſis, sed uolens & gaudens, tulerit.

H̄ t̄q̄ in dextera dei sedet. Vides quo patientiā finis euaserit. Quod & alibi dicit: Propterea hunc deus exaltavit, cum de eius carne loqueret & assumpta. Quæ cū ita se habeant, p̄t̄c qđem p̄ his quas nūc toleratis pressuras mercedem depere. Cum uero patri ad dexterā affidere hāc dicit, patri arguit parem.

Recogitate enī eum, q̄ talem sustinuit à p̄t̄ribus aduersum semetipsum contradictionem.

E. 3 Sicon

Ubi nobis aurum
lumen ex sanctis.

Alioq; cōtinen
tia, alijs per elec
mosynā, cālijs p̄
diuerſas virtutes
curruſt ad
bauism.

Dat̄ch. 11.
Luce. 5.
Johan. 15.
Chris. est exēz
plar bñ viuēci.

Johan. 14.

Johan. 10

P̄p̄t̄. 2

Si conseruor̄ tormenta, quis secum animo reputet, in suis maxime, quae sustinet consolat; quanto magis si dñi repeat contradicitionē, i.e. irrefiones, obprobria, & faciem cōfam, & quae illi bene monenti obijciebant, & in conspectu Pilati populū aduersum hūc clamitante, & crucem demū quā subiit uolēs. Cum autē talē dicit, rem magis explanat. Perinde ac si dicat: Tam uehemēs erat istiusmodi contradictionē, ut ad mortē usq; traduxerit, quā à p̄tōribus, hoc est, gentilib⁹ & Iudæis illatā, cum noxijs & latronibus tulit, tam feedo mortis genere affectus.

Tot non fatigemini animis deficientes. Chirīm nang, & eius tormenta mente prouoluere, animi uobis corroborabit, nec flaccescere sinet, neq; dissolui, nec prouersum cum afflīctat in desperationem concidere.

Nondū eñi uelq; ad sanguinē restitutiſ aduersus p̄tōm repugnantes. Duo qdem cum affeuntur, p̄r̄cipue nos confolantur, cum grauiā dicimur fuisse perpeſsi; & cum nondū magni aliquid arguūm toleraſſe. Trifq; his itaq;, ut hos conſoleſ, uitit Paulus. Nam cum dixiſſet ſuperius, quam multa huic certando ſuſtinuit, effeſq; eos hortatus ut ſeipſum imitarentur: nunc longe aliter facit. Ostendit nanque nondū hos memorandum aliquod & egregium facinus ſubijſſe. Quod eo intulit, ne efferantur & inſoleſcant. Sed q̄ prudenter id agat aduertere. Cum eñi ueteres illos commemoraret, q̄ sanctiūm fuere p̄r̄clarī, & mala ingentia toleraſſent, & Christi dñi mentionem feciſſet; tunc demū aperit, nullius eſſe momenti, quae ipſi tulerint mala. Vt pote per quos nondū ad mortē uelq; & ſanguinem fit peruentum, ſic perfeſtōes duntatax hos ſuſtinuſſe, & p̄ſentium bonoꝝ direptionem. Christum uero, eo tandem prouectum, ut & morte obierit. Cum autē restitutiſ inq; p̄tā auigit acerrime hos impugnaſſe, & nondū ab oppugnaō defiſſere. Hos uero, & ſi aliquanto ſummoſus, uergeri qđem certaſo. Nondū tñ mortiferis, ſed leuioribus qbusdam affeſtōes eſſe uulneribus.

Et obliſi eſſis & ſolatōis. Adeo (inq;) eſſis in ſegnitie & torpedine ſoluti, ut uel uerbore uos obliuio cōperit, ad animi ſeruanda magnitudine cohortantiū: tametū nondū graue aliqd ſuſtiſ & urgē malū perpeſſi. Solēt eñi cruciā immēſi p̄r̄acerbitate nimia & dolore intolerabili, uel eaꝝ reꝝ memoriam tollere, quae magnū in modum conducenter.

Prouer. 3. **Q**uae nobis tanq; filiis loqui, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinā dei. Nō mō eñi filios inquit, his Solomon uerbis alloquebat: ſed uniueros q̄ poſſent eius dicta percipere, & uofis p̄cipue hiſ monitiſ caſtigabat ut filios.

De nos ſētari p̄mitit v. p̄bet & coronis tandem condonet. **N**ō ē deo accēptus q̄ nihil paſſū aduerſi

Quem eñi diligit deus, caſtigat. Flagellat autē omnem filiū, quem recipit. Fieri eñi nō pōt, ut quiſpiā ſit, & deo acceptus, & uacet preſuris, & nihil patiat aduerſi. Dicit aliq;: Nonne & predonēs & perdiſi homines affliguntur: erunt ergo & hi dominii filiū. Nequaq;. Non eñi omnis qui flagellatur (inquit) eſſt filius, ſed filius omnis qui & uarijs modis tentatur, ut flagris afficitur. Latrones itaq; non tanq; filii affliſtant, ſed quia pernicioſi ſunt, crucianſ. Hic Paulus priori loco caſtigat, poſuit: deinde flagellat ſubiunxit; ut in disciplinam intelligas filiū hēcadhiberi, nō in odi & malignitati uiindictam.

Et in disciplinam ſuſtinetiſ, tanq; filiis uobis ſe offert deus. Quis eñi filius quem non corripiat? Quod ſi extra disciplinam eſſis, cuius particeps factiſunt oēs, ergo adulterini eſſis nō filiū. Vel ex his qdem, q̄ illi argumento eſſe exiſtimabat, ſe ſuſſe a deo iā deſtitutus: oēd cura hos deo eſſe. Si eñi effeſti inquietus, preſuris, expertes; uideremini haud dubie adulterini & nothi, non filiū. Quis enim parens illegitimiſ filiū, erudiens ordinandis ſtuſt? V os itaq;, cum hiſ eſtimalis oppreſſi, id ſane ex hiſ lucri obuenit, ut uitam hanc non effuſe & indecor degatiſ, nec ſecus quidem quām iuſtiores illi & ſanctissimi uiri, quos paulo ante memorauimus, qui & dei diſcipliſ ſunt filiū, & comprobati. Illud itaq; perſpicuum erit, nec poterit quoq; p̄acto refelli, deum & uobis ſele ut filiis obtulife, habereq; item uos curę & menti: ne praui euadatis, & nil erudit, eocq; & exhaeſet & tanq; adulterinoſ eſſiat.

Deinde patres qdem carniſ nīḡ habuiuſ eruditores, & uenerabamur eos. Nū multo magis obtemperabim⁹ patri ſpiritu & ſuueniūs. Ex hiſ rurum quē nobis natura ſuuggereſ officiſ: ac gūt habendam oīno eſſe hanc tolerantiā. Cum eñi (inq;) a parentibus ipſis, q̄ carnem hanc genueri, eruditur, haud mediocriter iſtos reueremur, & caſtigantib⁹ obliuſtari haud quaq; faſūcimur. Quin potius illoꝝ authoritate & reuerentia ducti, animo & quiōri & placido queſiūq; inuulerint ſuſtinemuſ. Quāto magis erit neceſſe, ut caſtigantē deum feramus? Aduerſe autē, quēad modū non ſuſtinebiuſ, dixit, ſed ſubjiciemur ut grāce habet) arguēs, ſuſtētis eſſe & deo aduerſantis, nolle & quo animo pati preſuris. Patre autē ſpiritu uel donoꝝ dicit, uel potestatum que corpore carent, uel qđ p̄prius eſt animaꝝ. Nam ut carniſ genitores ſeu uerget, ſpiritu patri ſubiunxit. Et uiuemuſ adiecit, ut oſtentad inobedientē & conuacem, nec uiuere qdem, qui a deo ſit alienus, qui uitam largitur.

De obediētis & aiſo patiſſiſras

Inobedientis & conuacem mortui

Et illi

Et illi quidem in tempore paucor̄ dieg. Non eñi carniſ (inquit) parentes ad perfectionē uſq; eruditre nos poſſunt, quandoq; dem uel horū interitus, uel filiū etas, pueſtior, uel eorundē cōtumacia ſe pe & moe perueritas caſtigationi factura ſunt finem. At deus, quia eſt ſempiternus, pſectiores poſteſt caſtigando efficere.

Secundū uoluntatē ſuā eruditib⁹ nos. Non eñi quodcūq; patris arbitriū cōducit & liberis. Nam & ad malas artes hos plērūq; erudiunt genitores.

Dic autē ad id qđ utilē eſt in recipiendo ſanctificationem eius. Deus nang nobis ut cōferat, caſtigationem inducit. Nec à nobis ſibi ut aliquid uendicet, ſed potius ſuam ut impartiā ſanctitatē, hoc eſt, puritate, ut ad eius bona excienda aptiores reddamur. Eſt igitur nil aliud diuina ſe erudit, niſi ſanctitatis participatio quādā. Quam qui fuerit deipnus, non ſolum ſibi, ſed alijs prodefit. Animas nang factis dicitq; ad deum retorquet, niſi has finens terrenis in rebus demergi.

Divina eruditio
Omnis autē disciplina, iuſ p̄ſenti qdem uideſt nō eſſe gaudiū, ſed mœroris. Rurſum à cōmu nihoīm opinione cauſas eruditōis defumpfit, aitq;: Omnis qđem disciplina, ut diuina, ſic & humana, non gaudiū uideſt afficer, ſed mœrōre. Rechte autē uideſt, dixit: Non eñi uerē aſſert illa mœrōre, ſed apparente. Qui eñi fieri id poſſet, q̄ iocunditatē in poſteꝝ pariat. Sed noſtri grāui detur, apolloit, qui & gre disciplinam hanc ferimus.

Doſteſa autē fructū pacatiūm exercitatis per eam redditū iuſtitie. Quidnam ſibi uult cum pacatiūm, dicit? Niſi non turbulentū, ſed ſuavem & lenē. Nam q̄ mœrōre afficit, & animo obturberet, neceſſe eſt. Qui uero gaudiū, & lenitatiē aſſequit, & tranquillior eſt. Fructus uero huilmodi iuſtitia erit. Deus eñi cum iuſtitia ſi, his pculdubio q̄ in hac uita mœrōre & malis afficiunt, in futura quietē eſt allaturs. Aduerſe autē quēadmodū exercitationē, quandā disciplinam appellar. Vt pote que fideiſ ipsos tanq; athletas quodſā obſuitem, & ualidiores efficiat. Cur ergo inquit, hanc uos declinatis, que animis uires adiiciat?

Dropter qđ remiſſas manus & ſuola genua erigeſt. Haud ſecus ac apud Athletas aliquos cōcioneare & certatores, ex Iudeis is fideliſt pſcrit. Et in hiſ ſane Eſaiā hic imitat, arguens à pprioribus membris eēhos animo reſolutos. Manus qđem actionū p̄ſerūt argumentū, pedes motus. Desperant itaq; in primis animi organa diſſoluūt, deinceps & corporis, que ut at tollant horruit, & niſi prouersi deſperent.

Trothaquidē
Et gressus rectos facite pedibus uestrīs, ut non claudicans quis erret, magis autem ſanetur. Haec qdem tanq; ad curſores aliquos diſſerit, ſicut & ſuperius dixit: Per patientiā curramus. Inq; iſiſt Rectas facite τροχία, qđ gressus dixit interpres. Grāce τροχία, uel currus impreſsum humi uerūgī ſit, uel tellus ipſa curſoꝝ pedibus cōciliata. Perinde ac inquit: Sint uelim uia uerūrē leniores & planae, hoc eſt, nihil qđ durum tristeſt eſt & tortuofum, animis uerūrē infideat: ſed le ni gradu & nemini offendit, recurrē. Ne qđ claudicat, i. nemo uerūrē aīo fuerit pſuſillo & intoleranter, cū à Iudeis ducatis originem, qđ iſtūmodi ſunt. Vel ne ſ. circa futuor̄ ſe bonoꝝ ſpēm & fidei ſe uobis q̄pī ſit inconstantior, & obliq; diſtortiſq; incedat pedibus. Nā ſi aliq; cuīq; ſiat ad ingenitā timidiatē acceſſio, ita ut ne ſeipſum ſuſtineat, ſed diſſidentia ſe totū pmitat, oīno clam eſcio quo pācto p̄cumbens, in desperatioſe ſe p̄r̄cipitiū adiget, unde erui haud faciē poterit. Quin potius itaq; in culmine inq; ut ad ſanitatem redat quodcūq; in uobis manū ſue rit, & claudicat, i. corrigite ſiqua inerat uobis ad id r̄p̄is diſſidentia. Non eñi pōt in eo q̄ toleran terferat adueraſa, incredilitas reſidere.

Pacem ſequimini cum omnibus. Quod antea hoſipſos monuerat, nolite (inquiens) congreſationes uerūrē defereret, id p̄iſum & hoc loco commoneſat, ut inter hos mutuam conciliat et charitatem. Quam ut non ſolum in domesticos & beneuelos ſeruent, hortatur, ſed cum alienis & hoſibus pacatores ſint, admonet. Ait itaq;: Cum omnibus gentiliſbus, i. & Iudeis, ſe hiſipſos quoſ habetis inſenſos. Perinde ac ſi dicat: Quantum uerūrē intererit, cum uiuere ſi hoſiūbus pacem ſeruate. Hac eñi ſi mente fuerit, nil prouersi animo cōcidetis, cū mala uobis in tentabunt. Aduerſe autē cum ſequimini, inq; illud p̄ſerē, uel ſi longe pax iſta abſuerit, ut hanc comprehendatis enīx contendite.

Honorableſ
nuptiæ
Facē cum om̄i bus habendam
Et ſanctimonīa. Id eſt, puritatē & celiabilitā, ſue qđ uxore caruerit, & uirginatē tuteſt, ſue hinc habeat, & continentia ſeruet. Nec quia p̄ ſanctitate nuptiæ habeant, ſed qđ ſanctimoniam ſit per baptiſtū adeptus inſtruibilem, ob legitimā copulā. Sunt qđem honorableſ nuptiæ non tamen ſanctimonīa ſeruatrices.

Et ſanctimonīa. Non eñi aut fornicatores, aut adulteri, aut molles, aut mari am concubitores, regnum dei h̄reditabunt. Et dominus in Euangeliō: Beati mundo corde quia ipſi deum uidebunt.

Lor. 6.
Eph. 5.
Contemplantes ne qđ defit gratia dei. Tanq; hos peregre & longius, & maximo cum co mitatu proſcientes alloquitor, & ſic inquietis, commoneſat: Cauete, ne qđ puos reliquū ſiat, uel aliq; ad iter neceſſariū relinquit, uel quispīa p̄ſiſcentiū reſtet. Non eñi id ſolum depoſeo, ut ipſi

ut ipse quo tendit, tuto perueniat; sed ut comites etiam obseruetis, perdicatisq; utru uobis iter faciant omnes necne. Quod plane solet imbecilliorib; euenire, q; præcedentium ususq; p-sequi nequeunt. Contemplamini itaq; ingt, & oculis collustrate, & si quem cernitis post terga relatum, nequaq; hunc negligatis. Gram autem dei fidem dicit, & optimū uiuendi modum, & bona futura. Hęc nancq; omnia per Chri grām comparantur.

Deut. 32. 1. Ez. 5. Amaritudo peccati quanta Ne quadradix amaritudinis solum germinans, impedit uos. Id ipsum & in Deuteronomio possum est, quod eadem plantas est desumptum metaphora. Iudicem fera & libi scribit Apostolus, cum inq; Fermenti puissimum totam massam corrumpt. Quod dicere & hoc loco uel de subinde inquit: Nemo punita in alio pncie prae agere, sed pñcida ē amaritudinis radix, i. pñci, ne pudicat ramulos, hoc ē, ne alios sui similes reddat. Quod autem sit pñcī amarus, uel potius, q; nil magis q; hoc amarecat, compertū hñt & exploratū, ubi illud cōsiderint, à conscia & macerantur, & corroduntur. Aduerte autem, quemadmodum non radicem dixit amara sed radicem amaritudinis. Potest nancq; uel radix amarior, suaves fructus producere.

Et per illam inquinentur multi. Nam uiro sceleratus, cū segniores qdām & ad malū p-plies spectant, praus incumbere facinoribus, hos imitari admodum cōcupiscunt. Hoc pacto, eō & inquinant animos. Quocirca, ne id euuenit succidē sunt radices huiusmodi.

Gen. 29. Esau pñmoge nita vendidit. Ne q; fornicator aut prophanus, ut Esau, q; propter unā ecclā uendidit primogenita sua. Arguit hog; nonnullos suis in formationem plaplos. Nec tamen hos retegit, quoniam porti eius regiārum esse se simular, ut corrigitur nondum patefacti. V; el prophanus dicit, ut Esau, quasi uentri deditum, & huius seculi reb; addictum, & inquinantem, que ipsū sunt & concubantem. Esau nancq; delatum sibi a deo primogenitura honorem, alteri cibi grā contulit. Est autem istiusmodi iniquitati diuinus contemptus. Ostendit præterea q; si tuoracitas improba, & mala se gñties. Sigdem q; primatum obtinuerit, si inferior redditus, quia ferre nequeritur cibi cupidinem, & nil prorsus eiusmodi obfitetur uoluptati.

Gen. 26. Esau a parte reprobatur. Scitote enī qm & postea cupiens hāreditare benedictionem, reprobatus est. Tunc enī Esau fuit reiectus, cum istiusmodi locutus est patre, si dñm tuum illum confitui, tibi qd faciam filii. Nonnulli uero a deo uisse reprobatum hunc dicunt, quia dei inſtinctu deceptus fit Isaac, ut ibili benedictionem pri' impartearet, & sic Esau reprobari fitus, q; eadem illa paulo post efflagitarat a patre, uel a deo & patre. Est enim perspicuum Isaac patrem, Esau filium, propter barrio reprobasse.

Gen. 26. Esau etiā cū lachrymis post lās, exauditi non meruit. Non enī inuenit pñnitentia locum, quanq; cum lachrymis quæ siuisset eam. Dicit alijs Tollit ergo & medio pñnitentiam Paulus: Nequaq;. Cur igitur (inq;) pñnitentia locum non inuenit, quis lachrymas quæ siuisset? Primū intelligas uelim pñnitentiam hoc loco benedictionem significare, deinde benedictionem hanc pñcipe hunc qdem fateri apostoli, sed modū ea petenda nullum feruase. Quod enī esse poterit pñnitentia argumentum, cum Esau ipse hēc eiā dicit. Appropinquet lucē dies patris mei, & interficiam fratrem meum. Ob id itaq; pñnitentiā non inuenit, quia non ut opūtūt, depoposcit. Nam & si lachrymas fuderat, haud tamē erāt pñnitentia lachryma, sed liuoris & odij, & animi exacerbatiq; min⁹, & quo animo toleraret pñfērē sibi germanum. Quemadmodum nec miceror qdem, quem Cain ille uultu pertulerat, pñnitentis fuerat, sed inuidens. V; el forte pñnitentia locum non esse, prudenter Paulus dixit, ut eos q; nondum essent in aliquod felū, plapfi, terreret, cū inq; Nullū esse grauiorib; delictis pñnitentia locū, dispensatio quadā id agens, ut in timore salte hospis fideles cōtineat ne labant. Et si forſitā lapsos pñpsererit alijs, a lapsu reuocet, ne prorsus desperent, sicuti & ad Galatas: Filii mei inq; quos ite parturio, quicq; formet Chri in uobis. Nō itaq; hoc loco Paulus reiçit pñnitentia, q; ppē quā sāpē alias pñcūtūt; sed fidentes reddit ex Hebreis, q; fidē acceperat, ne in posterum cadentes procumbant.

Ez. 19. 20. Non enī accessistis ad tractabilem & accessibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & pcelam, & tuba sonum. Ostendit hos maiorib; esse malis obnoxios, si min⁹ se pñcēbat patientes & pollicenti deo haud secus diffidant, q; pñcī illi & ueteris testamentū sc̄latores. Aduerte autē, ut nostra hāc ueteribus comparet, probetq; magis. Nam postq; hoc nostrum, uetus illud excdere magnitudine pluribus pñcēbat, inducit nunc qua & magna & mira uidentur, si priora illa spectemus, qua & in Syna monte sunt gesta, decernitq; hāc pñfilla admodū fore, & infirmū que dam, si nouum hoc species. Illi nancq; multe & variae inerant rerum imagines, ut harum contem platiōe obſtupesceret populus. Ille infantū similis. Nā ignis eo offerebat, ut legū latores indictas pñfret pñcas, & terrore statim incuteret. Nebula uero & caligo testamentū uetū illud pñfigurabat, opertū adhuc pñmanere, necdū uisse tūc tpiis reuelatum. Nam cum figurā noui pñfret, liquet fane adusq; ueritatis & Christi aduentum, subobscuras uisse significatiōes illas formas. Et cum nondū esent pro ea significatiō intellec̄ta, ut qbus quod deerat, occultū, haud dum ocu-lis pateret humanis, portendebat. Caligo enī (inq;) sub pedib; eius. Atq; procela excitabat Hebreos, q; tardiores ēent, ut dei dicit̄ & rebus mirādū intēderet animos. Tubæ uero adesse regē, & deum

& deum significabant, quod ipsum erit & in secundo Christi aduentu futurum.

Et tuocem uerborū: Quoniam q; audierunt, excusauerunt se ne eis fieret uerbum. Deus enī loquens exaudiebat, ut fides latissimā legibus fieret, nec crederet Moysi uerba esse, & uiri mortalis. Deo nancq; uxor inerat horribilis quēdam, sonora & tonans. Moysi uero gracilis & exilis. Vnde & uocem illi homī reformidantes, deū se nolle loquentē audire fatebant, & Moysi dictabant. Loquere tu ad nos, & non deus nobis loquatur.

Non enī portabant quod dicebatur. Hoc est, quod à dei ore prodibat, quia esset horrif-enum, nequibant auribus sustinere. Causam ergo hi obtulere, ut deus appareret in carne, ut percipi posset ab his & intelligi.

Exod. 16. Bala tangē montē lapida batur Et ista bestia tergerit montem, lapidetur. Et ita terrible erat quod uidebatur. Demonstrat hoc loco noui excellentiam testamentū. V; erus nancq; & si nihil haberet quod sui præcelleret magnitudine, nec simile quicquā quo nouum hoc potiretur: formidini tamen erat & terror, & adeo, ut ne belua fas esset montem attingere, id est, bruta animantia, qua populus possideret. Nouum uero cum perfectiora contineat, nihil præstet quod horridum sit, sed in eo cuncta sunt mitia & pericula.

Moyses dixit, exterritus sum & tremebundus.) Si Moyses, inquit, qui sub caligine subiit montem, ita extimuit, cur non debuit populus terrore comprehendēti?

Sed accessit. Illi qdē monti nihil appropinquarent, sed procul astabant. Vos uero ad hunc iam accessistis. Videtis ergo quanto hos interruuo præstetis.

Hd Syon montē & ciuitatē dei uiuentis Hierusalem cōfēstē. Hoc est, Syna montem, q; & mente concipitur, & ciuitatem habemus, qua item & animo potest & sensu complecti, hoc est, cœlum ipsum, non erēmū aliquem ut illi audiūmus.

Et multoq; milii angelōs frequentiam. Pro populo, s. angelōs nocti iam sumus innumerebilem comitatum. Et pro timore sumus letitiam affec̄ti. Id nancq; cum frequentiam inq; expressit. Nam ubi uel hominū aderit multitudo, ibidē & hilaritas adsit, necesse est. Erit itaq; dies hic celeberrimus, qui tot angelos frequentatur præsentia.

Et ecclasiā primūtū, qui conscripti sunt in ecclisiā. Primitiuos fideles appellat, qui ut deo iam dedicati, sanctiores etiā euafā, quoq; nominā in libro uite conscripta sunt, sicut & dominus dicebat discipulis: Nomina uestra scripta sunt in cœlisiā. Et quoniam deus est omnium patens, huius & homines communiter uniuersi sunt filii, cuius & primogeniti, i. primogeniti (quod grāce habent) erunt fideles digni qdē secundum prædestinationem, acciri in filios. V; etiam credentes dici filii poterunt. Primogeniti uero, qui deo & patri geserint morem, & capud cundē sunt cum uero, tum uita ingentia dona præmerit.

Et iudicem omnium deum. V; el hoc loco eos ppterrefacit, cum inq; Omnia esse, nec Iudeo modo, sed fidelium etiā futuri hunc iudicem. Quocirca & uobis caēdū erit. Ote dit præterea quam ipſi pñscos illos ante stent, cum illi nec deum qdē loquentem poterint sustinere, nec proprius montem accedere. Ipsi uero uel iudicem ipsum, i. Christum adierint, Pater quippe iudicat neminem, sed filio iudicium omne permisit.

Et spiritus iustog; perfector. Id est, probog; animas qui ad perfectionem euasere pñfidei. His eritis & uos haud dubie & eterna felicitati consorte, si eō fueritis uitam secati.

Et testamentū noui mediatorē Iesum. Non enī Moyen, qui sūt seruituti obnoxius, uos adiūtis, sed Iesum dominum, qui noui mediatorē testamentū.

Et sanguinis asperzione. Christi enī nobis sanguis aspersus & labibus plane deterst, & sanctos efec̄tit.

Melius loquentem q; Abel. Abel nancq; illius effusus sanguis, hunc est in modum locutus.

Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. V; el diximus supra, & nunc sanguis hic loquit, quia fama apud omnes & nomine celebrat. Sed dñs sanguis uocem clariorē emitit, & maioris significatiōe, cum ipſi ex rebus uniuersis in clamet se faintatē largiri. V; el alias qdē uocem hic ædit, cum mente inaudit, quam integrum reperit, eandemq; excitat & loqui cōpēlit, spūs per gemitus quoq; dñm loquitur ineffabiles & suauissimos. V; el etiam ut nonnullis uidet, Abel sanguis in germanum obclamat, Christi uero pro nobis patrem affatur.

Tidete ne recusat loquentem uobis. Tunc enī uidemini loquentem hunc recusare, cū ei pñmissis nullam fidem præstabitis, & omnem spem amiseritis. Quis enī loquitur nisi Chrius ipse? Nam eius si sanguis uerba fecerit, longe magis & uiuere is arguerit.

Si enī illi non effugerint recusantes eum q; sup terram loquebāt. Quid illi non effugerūt? Suppliciū certe & perditionē. Super terram aut̄ loquentē Moysi dicit, uel deū ipsum defecit in ecceō, sed per Moysen ad populū concionantem. Est nancq; in Syna monte locutus. i. qdē ēt Hebreis agentum, loquendo inuinxit.

Multo magis nos qui de ecclisiā loquentem nobis auertimus. Christum uidelicet de cœlo nobis loquentem, id est, qui ubi sūt assump̄us, legem nobis per spiritū dedit. Nec quia disre-

pantem aut diversam tulerit legem, hanc Paulus dicit, perinde aliam quandam nobis, ubi est in celum sublatus, statuerit legem. Sed modus ipse hanc statuendi uidetur differre. Illam si quidem cum leset in terris induxit, hanc in celum subiectus, ut diximus. Quo sit, ut magis sit ille extimelcendus. Quod autem minus fuerit prior lex illa ab inseguenti diuersa, audi quae sequuntur.

*Ego. 10.
Aggeli. 2.
Terrā bis fūl
sc. commorāti.*

Quādū autē pollicetur, dicens: Adhuc semel & ego mouebo terram, non solum terram, sed & celum... Bis terram apud sacras literas legimus fuisse succusam. Primum cum in monte Syna lex ferebatur. Nam & terram contremulsi David testificatur, cum inquit. Terra tremuit. Secundo cum carnem Christus assumpit, & venit in mundum. Commota est enim (inquit) omnis Hierusalem, & quatiescunt manufacta Aegypti, id est, sublata sunt, ne fuos fallant cultores, & deieci eis illorum potentia. Cum autem semel dicit, post secundam arguit, & terram fore terra quassationem, hoc est, cum fœculum hoc euertetur, cum immutata omnia à corruptione ad immortalitatem deniq; transfereretur.

Quod autem adhuc senel dicit, declarat mobilium translationem, tanquam factorum. Hoc est, corruptibilis naturæ immutationem, quæ mobilem in se naturam tanquam factorum, id est, quæ ut aliquid esset, principium sumbit. Vnde & necessario finem fit habitura. Quod ceterum est, conditum est, liquido patet aliquando & expissi. Quocirca, quo ad eius naturam, & finem habet. Siquidem & angelii ipsi nequaq; sunt natura perpetui. Quippe qui nec principio careant, per gratiam tamen sunt immortalitatem adepti.

Ut maneant ea quæ sunt immobilia. Id est, bona futura. Cum enim corruptibilia ista immutabunt, que cuncti tamen sunt sanctis futura, nec corruptionem admittent nec motum. Quippe quæ nullam sunt vel translationem vel mutationem aliquando subitura.

Traquæ immobile regnum suscipientes habeamus gratiam. Cum itaque (inquit) tot bonis dignabimur, quæ nec transfigi possunt nec immutari, & spiritualibus donis in pignus accepitis, immobile regnum suscipimus, habeamus gratiam, hoc est, patienter aduersa feramus, & nullus nos subeat dolor, si quam sumus in rebus externis iacturam perpessi, sed gratias illi dicamus, quæ bona nobis hac contulit, & maiora est propediem collaturus.

Per quam seruamus placentes deo. Per quam gratiam scilicet, cum gratos nos præstite rimis, tunc nostra deo oblectabili seruitute, sciensq; eudem esse nos & dominum confectos. Sin autem nullas illi, uti pro otio & rebus quietioribus, ita & pro aduersis & quietem nostram turbatis egerimus gratias, nec eum colere nec placare poterimus. Id ipsum fere & Paulus idem alio in loco commemorat, cum nolite inquit obmurmurare. Et rursus: Omnia facite sine murmuratione. Quinetiam Israhelites illi, quia in deum obmurmurassen, ut impatientes & queruli, in eremo conciderent.

Cum metu & reverenter. Nil inquit, uel imprudenter, uel petulantiter loquamur. Quin præferat uelim exterior facies erga homines uercundiam, & in deum reverentiam & pietatem.

Et tenim deus noster ignis consumens est. Cum enim ueteris testamenti uniuersa dixisset formidinis esse & terroris plena, noui uero longe fecus, ne mansuetudinem negligant, cū metu & reverenter, deo inquit, per nos agende gratia sunt. Siquidem qui pressuris & malis afflaturanmus, si profus desperet, facere imprudenter videbitur. Vt uester in deum cultus, ut ueracunde & reverenter exhibeatur, necesse est. Deus namq; hic noster, cum ignis sit subinde consumens, erit à nobis omnino urendus, ne ueluti contemptores & sui nullam habentes rationem, tollamur et medio hogine absumpsi. His præterea dictis & hos consolatur, subinde diceret, Tamen sumus dum consecuti assecuti, q; possit aduersarios nostros ut ignis absumere.

C A P V T . XIII.

*C*haritas fraternitatis maneat in uobis, & hospitalitatem nolite obliuisci. Non enim haec uobis dixit compare. His namq; ut appareat, potiti iam erant. Sed cum frequenteribus uergerent pressuris, in discrimen propemodum ueniebant, ne de cetero uirtutes huicmodi negligentius exercentur. Inquit igitur, maneat fraternitas & charitas, & stabilis sit, nec abscedere à uobis hanc finite. Haud secus & hospitalitatem nolite obliuisci. Fieri enim poterat, ut hi cum bonis fortuna essent priuati, parcus forsitan & raro, hospites & peregrinos exciperent. Et eos hortatur, ut prius cooperant, hospitalitatem hanc prosequantur.

Per hanc enim placuerunt quidam, angelis hospitio receptis. Ignorauerunt græce habetur. Eo namq; processit hospitalitatis (inquit) officium, & libera peregrinorum suscepit, ut uel Abraham ipsi & Lotu occasionem præbuerit uel ignorantibus ut angelos domi exciperent. Non enim sciebant angelos esse qui fuissent per se excepti hospitio, alioquin honorifice hos exciperet.

Quod

Quod sane factū illos prouexit. Nam si non ignari hospitio angelos admisissent, non eo fuissent magnitudinis cœdicti.

Memento uincitorum tanq; simul uincti. Qui enim cuiq; uinctus est charitate, & fide, uel uolens obliuisci non potest inita necessitudinis. Vel uincitorum dicit, qui Christi ob fidem uel in carcere tatis vinculum esent coniecti, uel alijs quibusuis malis afficerentur.

*Et laborantium tanq; & ipsi corpore commorantes. Laborantes siue in carcere, siue esu-
rie, siue alia quavis pressura. Nam q; reputauerit et patibili * carne se esse abductum; ab eiulmo-
di se eximet malis, si proximum fuerit commiseratus. Veneriturq; ne & ipse in eadem illa inci-
dere permittatur.*

*Nonorabile connubium in omnibus & thoros immaculatus. Aduerte quoties de conti-
nentia hic differuit. Nam & superius cum sanctimonia meminisset, hispiss utitur uerbis, & rur-
sum usurus est cum de fornicatoribus & adulteris differeret, in omnibus inquit. Non quia nuptiae
atque prædictoribus minus conueniant, adolescentulos uero admodum deceant: sed cunctis
at honoris uirtute. Vel in omnibus, hoc est, quibusvis modis & quoquis tempore. Nec quidem quia
incertibus & afflictis connubii illud sit honorabile, otianibus uero & prosperis in rebus agè-
tibus minime. Nec quia alteram in partem honoratus fit, in alteram uero nequaq; : sed paucis
& cunctis in rebus honore est dignum.*

*Fornicatores enim & adulteros iudicabit deus. Vt in hoc loco connubium honoré assequitur.
Quippe quod adulteria interpellat, prohibeatq;. Iudicabit autem deus, id est, cōdemnabit, & me-
rito quidem. Nam si permisisti sunt nuptiae, nil poterit fornicarius aliquis uel adulteri carnis ille-
cebras excusare, sed iure cruciabitur.*

*Sint mores siue avaritia. Neq; enim nolite bona haec præsentia comparare inquit, sed si uel
haec estiam consecuti, haudquaq; fueritis illoq; seruituti addicti. Sed ad liberalitatem bona hu-
iusti modi habet, & ita, ut si uel ex his est excidendum, nil agere feratis. Quod ipsum & superius Cap. 10.
dixit, direptionem, s. substantiæ uestra libenter suscipite. Et quoniam multi ibi eoz fortunas
exhauserint, iterato sarcendi in cumbur, excusantes uelle se in alios esse beneficos, sic inq;. Sint
fine avaritia mores, unde & ita subiungit.*

*Contento præsentibus. Ostendit quemadmodum haec ipsi possumus cupiditate uacare, si fue-
rimus, s. contenti præsentibus, si nihil præ necessaria natura queramus. Nam q; plura q; habeat cō-
quiserit, & accessione facere rei familiari studuerit, si plane audior erit, & pecunia cupidus.*

*Ipsa enim dixit: Non te derem neq; derelinquist. Non enim (inquit) ille mentitur uel fallit. Poſſet quispiam his dictis occurrere, qd ergo nobis erit agendum, si neceſſarijs rebus carebimus? Ait itaq; haec Paulus: Haudquaq; ita fuit erga eft. Nam deus per Esaiam sic fatur. Non egdem te derelinquam, facturus est haud dubie quæ pollicetur. Posſent præterea ex ludore fideles, ad qd Paulus epifolam scribit, nec iniuria illud obijcere. Dic Paule, quibusnam præsentibus bonis con-
tentis iam possumus, q; sumus in prædam dati, ut q; sumus direpta sunt omnia, & nihil fit reliqui. Ait itaq; haec Paulus: Licebit saltem uel satis haec ducere quæ sunt uobis relata, & si tenuia sint & angusta, contenti tibi fitis. Non enim uos ille q; dicit nequaq; te defaram, deserturus est deus, Vel forte Apostolus de rebus ad uitam hanc necessarijs diffidet.*

*Ita ut nos confidenter dicamus: Deus mihi adiutor ē, & non timebo qd faciat mihi homo. Apparuit itaq; istiusmodi fit deus præfatus, certiora erunt omnino quæ loquuntur. Is naq; uobis est pro-
specturus, si mala illata patienter tuleritis.*

Memento præposito, uestris, q; uobis locuti sunt uerbū dei. JV el Thessalonicenses talibus cōmonefacit, ut eos nel maximo in honore habent, q; sibi essent erudiendis pfecti. Et quæ admodum illi euangelium uestris pfectando impartirent, ita & ipsi hos alerent. Id enim prætendit, cum memento inquit. Vt ut illos imitentur, quos habuisti præpositos suaderet.

*Quoꝝ intuentes exitum conuersatiois, imitamini fidem. Hoc est enim ex multis contemplantes, Vt q; & pictoris discipulis, in exemplar alioq; sibi propofitū oculog; & ingenij intendit aciem: sic & uos sedulo exitum considerantes, id est, eoz conuersationem & uite finem, q; ad fidem uos instruum, quod optimus fit futurus, imitamini illoq; & fidem. A fide naq; integer uiuendi modus emanat. Ni enim futuri bonis fidē hi præstifissent, & nil habent, nunq; tam integræ & fine cul-
pauiſſent. Lenit præterea & istoꝝ in tolerantia, uel forte dogmatum fidem inducit his imita-
dam. Subsequiturq; itaq;*

*Telus Chriſ heri & hodie, ipſe idem permanebit in ſecula. Apparet ex hiſ ſuife nō nullus qui Chriſ fidem iam depravarent, aſſerentes alii quēpiā eſſe, non Chriſ ipſum uenturę, uel eum quē ad id p̄is Hebrai opperintur. Ait igit̄ Chriſ eudem eſſe heri, i. præterit ſeculis, & hodie, id est, in præſenti, & in futura ſecula & infinita. Nec alter, quempiam hunc præter, aſſerit ē uen-
turū. Abiſcite ergo errores hiſmōi. Vel quēadmodum ille ductores ueſtris nunq; deterruit, ſed tutus eſt maxime, ſic & uobis opem eſt allatus. Eſt enim quiſuerat antea, ſemper & in præſenti
permanet, & in æternum eſt permaneſrus.*

Doctrinis uarijs & peregrinis nolite abduci. Variae tunc quidem uidentur cum ab alijs sit
gratia q̄ dicant atq; alijs afferuntur doctrinae. Peregrina uero, id est, a dogmatis reconstitutio aliena. Potest nam
que uaria esse doctrina, nec peregrina dici, eocq; nec improbanda. Cum uero uariorae fuerint, hoc
est, alter atq; aliter illa ingesta, & peregrina, a ueritate scilicet ipsa dimota, tunc sane erit ma-
gnopere ab ipsis caendum. Veritas siq; de m & simplex est, & in aliquod unum intendit. Abduci
aut & circuferri, in leuioribus usurpatur qbusdam, qua hac illac circuferunt.

Bonum est enim gratia stabilire cor, non elcis q̄a non profuerunt ambulantibus in eis. Hac sunt profecto peregrine illa doctrina. Arguit autem eos, qui Iudaciam ciborum abstinen-
tiam & obseruationem induxerant. Estis enim uos inquiens, gratia, hoc est, fide stabiliendi, redi-
dendis certiores, nile esse proflus immundum, & purpura esse credenti omnia. Est itaque fides
haec, non escarum obseruatio, necessaria. Qui enim a cibis preceauerint, id est, qui in eiusmodi
escarum obseruationem semper intendunt: perspicuum est nli hos profecisse: ut qui extra ue-
rosfidei terminos duagantur, & legi inserviant prorsus inutili. Quid enim commodi ex ea ob-
seruatione asequebantur? Quandoquidem adeo essent flagitiosi, ut nequirent sacrificiorum
sieri particeps.

Dicemus altare de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deferunt. Quo-
niā minus esse cibaria dixerat obseruanda, ne & nostra facile possem contemni, quia nihil hu-
i simodi caueant iniftita. Et nos (inquit) obseruationem habemus, haud tamen in esculentis
hinc, sed in arae frue in hostia illa incruenta, & corpori uitam elargiente. Huius itaque nli penitus
licet facer dotibus legis participare, quandiu tabernaculo seruunt, id est, legis institutis, & figura-
ris iam dissolutis, & iuperuacaneis redditis. Nam istiusmodi aliquid, cum in tabernaculo dicit,
pratendit.

**Hume. 9. Quoq; em animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem, hoc corpora
cremant extra castra.** Propter quod & Iesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum,
extra portam passus est. Arguit quā apud Iudeos pro ueris creduntur, rerū esse figuræ, quæ
ad fidē nostram hanc faciunt. Aitq; nullius uisus momenti hostias, quæ populus particeps fieri
prohibetur. Nostrī sacrifici nec legis, participant pontifices ipsi. Nam uetus illud, nostrū hoc
nouum præfigurabat. Et quemadmodum animalium sanguinem, & quæ pro populi delictis
offerantur, in sancta pontifex deferebat, cadauera uero extra castra comburebantur. Sic Christi
frus pro mundi peccatis perpulsi, sanguinem quidem suum ut pontifex detulit patri, corpus uero
parvulo est pro castris & extra urbem in situ. Aitigit: Pontifices uestrī qui immolationis
huiusmodi memoriam factitant, dominū sanguinem in sancta quā apud nos sunt, in aram tanq;
in celum important, & idcirco legis pontificibus ipsis haud quaq; fas est ex hac hostia edere ut
qui alienigena sint, & mundi huius curam suscipiant. Nos uero & mundum contemnimus, &
hunc ut peregrini & aduenie inhabitanus.

Eexamus igitur ad eum extra castra improprium eius portantes. Cum enim mortem sit
Christi extra portam perpeccus, concedamus & ipsi ad hunc extra castra, hoc est, extra mādū:
improprium eius portantes, id est, eadem illa quā ipse sustinuit, toleremus. Foris ille ut noxius
quidam & latro cruci affigitur, nec nos itaq; pudeat ex hoc mundo excedere, & honores & glo-
riam quæ mūdi sunt, desistere, uel si ad ignominiam nobis id cedere videatur. Simul etiam hos
adhortari, uti tolerantius ferant quæ ab ipsis ingeruntur Iudeis, siue contumelias inferant, siue
bona diripiunt.

Dicte. 2 Non enī habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Quemadmodum sit
extra portam & mundū hunc abeundū, confirmat. Non enī quenq; habemus in hoc mundo par-
ticipem, quippe q̄ mansurus non sit. Erit itaq; nobis ex hoc, alio concedendū, & futura ciuitas,
celum uidelicet, conquirenda.

**Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper deo, id est, fructum labiorum confi-
tum nomini eius.** Per ipsum inquit (tanquam per carnem) pontificem, offeramus laudis hosti-
am deo patri, hoc est, gratiarum actions. Agenda nāq; per nos sunt gratiae parti, quia filii ei
tradiderit ut nobis sanctimoniam largiretur. Haec autē eocq; de causa intrulit, q̄ infirmioris essent
& imbecilli. Istiusmodi itaq; laudis hostia & actio gratia, labioq; est confitentium fructus, id ē
eocq; qui illius nominis confitentur. Fit itaq; ut neq; istiusmodi immolationis liceat legis cuiquam
participare pontifici. Quippe qui nequear pro Christi sanguine gratias reddere, nec ex illo sint
sanctitate donati, quandoquidem in incredulitate perpetuo perficit. Aduerte autem ut ad dicē-
dum has gratias deo, hisplos cōpellat, ut nihil obnublurent: prohibeatq; uel laudax aliquod
& temerarium verbum, per impatientiam fundere.

Beneficentia aut & communicatio nolite obliuisci. Vbi nam gentium sunt q̄ paupertate
excusari, & nil quidpiam alijs impartiuntur: Intelligent uel summa in opia laborantibus, &
bonis omnibus expoliatis. Paulum suadere, ne alijs benefacere obliuiscantur, & elemosynam fe-
mīc̄ indigentibus tribuant.

**Sūma etiā in-
opialaborantibus
eleemosynā sha-
der.**

Talibus enī hostijs promereſ deus. Gratiag; scilicet actionis & beneficiæ. Cōstat enī eū
qui gratus sit, & liberalē effe, ut q̄ minus declinet cōferre in alios bona, quibus sit ipse affectus.

Obedite præpositis uestris. Hoc loco de episcopis disserit. Nā cū prius eos sic inquietus col-
laudasset. Fideles & dignos quos imitentur, & eis ut uitæ magistris intenderent, obediē adiecit.
Nō igitur omni erit principi obtemperādū: Ita quidē, uel si nequit, ut ille & improbus: modo
ne fide obcurbet, uel hanc ut deseras cogat. In cæ teris uero nequitā exercenti parendū cōfue-
rim. Ait nāq; Quæ cunq; dixerint uobis ut faciatis, facite: secundū aut illig; opera nolite face-
re. Idipsum & de his qui corrūpti sunt fide, dixerat Paulus, cū illud intulit: Doctrinis uarijs &
peregrinæ nolite circuferri. Quid ita? Quia q̄ praua duxerit uitæ, & alios ut nequitor uiuant hor-
tabitur (pudore enī offunditur) suog; scelestæ magnitudine ut qui sua occultare facinora quibus
poterit modis nitatur, & latere existimat eius flagitia, si alios ut se imitent induxerit. Fit itaq;
ut q̄ in fide deliquerit & nequitor sit, aliquid asiduū moliat quod afferat, ut si dē impugner. Idip-
sumq; deductū in mediū, populo promulgabit, ut & ille eodē implicetur errore.

Ei subiacete eis. Cum enī subiacete & succumbite inquit, enīxe maioribus obsequendum
esse demonstrat, & ad fidem nos instruentibus.

Ipsi enī vigilant pro animabus uestris tanq; rationē redditur. Intelligat qui alioq; sunt du-
ces, & carteris præsunt. Quia quēadmodū necesse est, ut populus obsequente se præbeat & pre-
sidibus ipsiis morigeret, ita & sacerdotē oportet ut alioq; animas cure, uel noctes ducat isomnes,
ut populi salutē inuigileat, ut q̄ rationē fit pro populi facinoribus redditur.

Ue strācum acutum ad eum non expedit uobis. Si præpositis
(inquit) succubueritis, & his geseritis morē: leuabitis quidē id oneris quodcūq; ex uestri cura su-
cepta hos premit. Quippe qui ex uestra hac facili obsequientia hilariores reddētur. Sin uero cō-
tumaces uos præstiteritis & si uobis inuigilate nihil deflant, nec contumaciam hanc uestram
castigent: gemiscendo tamen ad dei lenitatem q̄ in uos proclamabunt, quod sane uestra saluti
minus cōduxerit. Aduerte autē quemadmodū haud quaq; aliter finat qui alijs præsunt, nisi per la-
chrymas subditog; in se uelifici iniurias. Quippe quoq; lenitatem & tolerantiam uult culpa uaca-
re. At discipulis ipsi pertinax illa & incastigata inobedientia, maiorem supplicij pyram succen-
dit, ut qui se ueriorē in se concientiū iudicem, deū uidelicet qui acerbiora est supplicia illatur⁹.
Quo circa haud quaq; illud est ægre ferendū, quod discipulog; contumacia gemitū afferat præ-
ceptoribus, & in contemptū hiū cedar. Sed uerendū id potius erit & deplorandū, quia deo tradū-
tur hiū iudicandi, poenas demū acerrimas uituri.

Orate pro nobis, cōfidiū enī, quia bona conscientiā habemus in omnibus. Cū ex Iu-
dixis fidelibus pleriq; Paulū obrectarent, quia destituentā esse pristinā legem doceret, eo hunc
& inuisum habebant nonnulli, cuius odio gratia, nec etsi nomen apostolus initio epistole huius
adiecerat, præseritū cū compertū habet ut hisplos nec auditū quidē eius nomen laturos: Excu-
sans itaq; & quasi odium purgans. Primituū precatur, pro se orient. Quod utiq; & ipsi solemus
à benevoliis & fide coniunctis depofere. Deinde arguit se esse insontē, nec quidpiā deliquise. In
omnibus uero, hoc est, non solū in genitibus ipsis, sed alijs uniuersis. At præterea conscientiam
se bonam habere, hoc est, purū & nitida, nec se conciū esse praua his quidpiam consuuisse, nec
malum aliquod attruisse, uel hos im̄probasse.

Geneuolētes cōuerlari. Hoc est, nemine studētes offendere nec dissensionū causas serere.
Nam etiā illud aseuerauerū superuacanē esse redditā legē, non ut legi infensus id dixi, sed le-
gis potius inducō nunc plenitudinē, & quæ illa præfigurasset, finē esse in Christo adeptā. Quis
ergo q̄ lege defecerim mihi uere potest culpare: uel cur nō potius beneficū dico: qui uos ad p-
fectiora traduco, & ab umbratīs illis legi figuris, abegerim?

Hū implius autem deprecor uos hoc facere, ut q̄ celerius restituat uobis. Id sane dictū, uel
mentiorē quandam præfert apostoli in his charitatem, q̄ ita uelit pro se illos ardenter orare &
omni studiō preces fundere, ut ocyus liceat se illis restitui adireq; & cū ijsdē uersari. Simul etiā
arguit confitū se conscientiā, percupere hos conuenire. Quod utiq; haud quaq; optaret, si cu-
iūspīam fibi esset consciū malī.

Deus aut pacis. Cū prius ab his preces efflagitaset, & honorē hisplos uel ex hoc detulisset
ordirū & ipse pro his deprecari, pindē ac si dicat. Cū enī cōstēt deū habere pacis uos authorem
nequaq; uos decet inimicīas ex tenui auditione conceptas, in me exercere.

Qui eduxit de mortuis pastorē magnū ouīū. De resurrectiō factū apud hos cōfirmat ser-
monē, ex Esaia propheta dicēdī modū hūc sumēs. Magnū aut dixit, q̄a & esse alios constet infe-
tione, siquidē fuerint instructores pleriq; unus tamen preceptor fit & magister Christus.

In sanguine restamētæ terni dñm nostrū Iesum Christū. Hoc est, ex mortuis hūc excita-
uit. Qui & mortē obiūt, & ei⁹ sanguinē fudit, ut nobis traderet testamētū, nō dissolutū aliquod
& inane, quale legis est factū: sed sempiternū future. Velsuscitauit eū à mortuis, & in sanguine te-
stamenti & terni, id est, illo iam resurgente, eius nobis in testamentū datus est sanguis.

Esa.12.40.63.

Ff 3 Aptet

Principib; etiā
improbis obtē
perandum effe,
modo fidē non
obturbent.
Matth.23.
Dægericorum
veritatis.

Prælatū nō ni
slachrymis su-
as plecentur
iniurias.

H[ab]eptu os in omni opere bono. [...] Ostendit autem, & si bona sint opera iam ipsi adorti, in his tamen & perfectionem adipiscantur, necessarium esse. Quod quidem ut a sequuntur, his competratur. Adiuerte quemadmodum nobis necesse sit ut deus ipsi rebus initium: a deo deinceps & finem ceptis his depositamus.

T[em]p[or]e faciat eius voluntatem. [...] Qui enim in omni opere bono perfectus deprehenditur, is sa ne dei exequitur voluntatem.

Flaciens in uobis quod placeat coram se per Iesum Christū. [...] Fit itaq[ue], ut cū aliquid ipsi qd rectius sit operemur, deus in nobis id peragat, per Christū Iesum, id est, mediator & cooperatore h[ab]ecit. Nec mihi quidem, si is qui ab initio nobis est operatus salutem, in actione ipsa uitatu[m] mediator efficitur, & patris exequitur uoluntatem, collatis nobis, ut que recta sunt peragamus, & uiribus. Cum uero quod placeat inquit, & se coram statim adiecit: Tunc enim haud dubius illis placemus, cū in dei conspectu boni uidemur, non hominū. Quod & David testatur, sic dicens: Secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius. Et E[st]as: Auferite ini- quitatem ab oculis meis.

R[ec]ogo aut[u]s fratres ut sufferatis uerbum consolationis. [...] Vides q[uod] nulli ante hac scripserat Paulus, in p[re]sentia his scribere. Nec admonitionis dicit sermonē, sed cōsolationis uerbu[m], id est exhortationis ad tolerantiam. Quippe qui op[er]atos & malis plerisq[ue] affectos alloquere[n]t.

Etenim per paucis scripti uobis. [...] Etsi copiosus scripti, per paucis tamen & brevibus absoluſte dicit ep[ist]ola, quia longe plura dicere concupiscet. Perinde ac si dicat. Et si collapsi animo estis, ferte tamen adhortatione me tolerantius. Neg[li]e enim quis poterit, & si prolixior h[ab]et forte uideatur oratio, dicta mea h[ab]et refutare. Quod illis uidemus contingere, qui moras nequeunt pati, & longiore orationem fastidiunt.

Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum. [...] Eo Paulus his p[re]fert Timotheū, quia hunc nihil odissent. Dimissum autem dicit, uel quia in carcere fuerat coniectus, & inde iā liberatus. Vel quia ex Athenis ubi antea fuerat, dimissus est.

Cum quo si celerrim uenierit uidebo uos. [...] Vel id quidem sat esse uidetur ad illos, sed tarda in Paulum odio, si quidē promptior fit cū discipulo se[le] ad eos conferre. Forte etiam id fieri poterat, ut ab urbe in Iudeam cōcederet, cum constet hunc fuisse dimissum, ut primū fuit à Nero-ne comprehensus, quemadmodū in ep[ist]ola huius exordio diximus.

Salutate omnes p[re]positos uestrorum & omnes sanctos. [...] Vide quanto hos prosequatur honor, cū per illos & p[re]positis ip[s]is, & ceteris omnibus imparatiatur salutē. Fuisse enim decentius ut scriptis ad p[re]ceptores ep[ist]olis, horum interuenient reliquos appellaret. Hic tamen uir prudētissimus, ut infirmiores hos, & lenit & curat.

Salutant uos Italia fratres. [...] Adeo uos (inquit) charitate complector, ut non solum ipse saluere uos iubeam, sed alios etiam induixerim ex Italiam fratres, & ex tanta locore intercedepne uosipos ut colant obseruentq[ue], & salutem impartialiantur.

Gratia cum omnibus uobis. Amen. [...] Cum itaq[ue] communis sit huiusmodi gratia, communiter etiam tam p[re]sidentis q[ue] subiectis Paulus hanc comprebat. Gratiam autem cum peccatorum dicit remissionem, tum animi puritatem, tum ipsum spiritus sancti participationem. Verum quo pacto uobiscum est h[ab]et permāsura? Nimirum si nulli iniuriam intuleritis, si dignāt[ur] gratia ducetis & uitam. Tandiu enim hac apud uos gratia manet, quandiu operibus bonis incumbimus. Euolat autem statim, & procul abscedit, ubi eius instituta & leges, male uiuēdo deservimus qui nobis hanc contulit. Velim itaq[ue] uos istiusmodi gratia uitam ducere non indignari: nec ad illius iniuriam uiuere, qui nos tot bonis dona- rit, quin recta portus operādo, eundē collaudare.

Vt pateat tan- dem ex
nostris optimis actionibus, &
illatorum malorum in nos tol-
rantia: non ingratias hunc
gratiam h[ab]et cōtulisse.
A M E N.

F I N I S.

COLONIAE IN AEDIBVS HONESTI CIVIS
Petri Quentell, Anno. M. D. XXVIII. Mense Martio.

Gratia multis
modis accipit
apud Paulum.

Deo quādo
placemus.

Psalm.17.
Elaia.ii.

Aeroy.17.

¶ Sequuntur errata aliquot.

Folio primo facie prima, linea. 7. lege, iuuerit. Eodē, fa.2.li.1. le.supernā. Ibidē, li.2.6. a fine, leg, quasit. Folio 2. fa.1.li.6. a fine, le, quod tñ nec palā. Fo.3. fa.1.li.9. le, nō sicut defi. Fo.4. fa.1.li.12. noluiscent. Eodē, fa.2.li.34. le. Quia nec agitari. Fo.5. fa.1.li.21. le. Nec. Ibidē, li.15.6. le, quasi virtutis. Fo.6. fa.2.li.6. le, imprudētes. Fo.7. fa.2.li.24. le, circulus. Ibidē, costitutus. Fo.8. fa.1.li.5. a fine, le, exempli prūs. Ibidē, fa.2.li.15. le, hoīs vniuers. Folio 9. fa.1.li.7. le, vitam agit. Ibidē, li.9. le, hoc. L' h[ab]ito. Fo.10. fa.1.li.7. le, dominatur. Ibidē, fa.2.li.32. le, p[ro]mū. Fo.11. fa.1.li.5. a fine, le, volo, anima. Ibidē, fa.2.li.23. a fine, le, ego ipse mente. Fo.12. fa.1.li.5. le, colpcta, yr eam a verb. Ibidē, li.21. le, carne incedimus. Ibidē, fa.2.li.9. a fine, le, investigacione. Ibidē, fa.2.li.8. le, indicit. Ibidem, li.44. le, profecto p[ro]laus. Fo.13. fa.2.li.9. a fine, le, subbit. Fo.14. li.29. fa.1.le, q[ue] postimū. Fo.15. fa.1.li.6. sententiā. Fo.17. fa.2.li.5. le, ergo solis. Ibidē, fa.19. fa.1.li.6. in modi inexcusabiles. Folio 18. fa.1.li.5. le, illib[us]. Fo.19. fa.1.li.10. le, Et via. Ibidē, li.13. a fine, le, innovatione. Ibidē, fa.2.li.11. a fine, le, secundi fidet proportionē. Fo.23. fa.1.li.1. le, yirima, le, cui tu p[ar]tes. Ibidē, fa.2.li.9. a fine, le, te in vnu come. Fo.26. fa.2.li.13. le, idolothyris g[ra]tia vito vesc. Fo.27. fa.2.li.1. a fine, le, accenfant, impotentia. Fo.33. fa.1.li.9. a fine, le, Christianis iudicaturi. Fo.33. fa.2. lines.12. leg, literarum ignarum. Ibidem, linea.25. lege, concordiam cogat.

Quia nam de anima corporis dimissa est a corpore dimis-
ita anima corporis dimidatur a corpore peccati quod
magis est eis corporis carnis, quales de dimidatur, ab ipso carnis
carnem.

rectus aut corpus corris, nesciunt enim quae libet
i caro, ut nec mortificatur, respondet more esse non

mean v.
opurd ru. xiiii
osadri jnqquad iquai
ramp andy rawd
; ouea al
J. Jerard aug
jouamn dejurnay
maxon alore
ouqas a
lumkunhai rypa r

Francesca
sojourned

Signatur Paulus

Theoph. in epist. Paul.